

www.ketab.ir

شهادت نیزو

نگارخانه
نشر نگاه معاصر

ابراهیم صالحی حاجی آبادی

شهدای نینوا

ابراهیم صالحی حاجی آبادی

کتابخانه

ناشر: نشر نگاه معاصر (وابسته به مؤسسه پژوهشی نگاه معاصر)

مدیر هنری: باسَم رسام

حروفچین و صفحه‌آرایی: حروفچینی هُما (امید سیدکازمی)

لیتوگراف: نوید

چاپ: صحافی: فرنو

نوبت چاپ: یکم، ۱۳۹۷

شمارگان: ۱۱۰۰

قیمت: ۳۹۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۴۰-۸۶-۱

نشانی: تهران - مینی سیتی - شهید محاسنی - فاز ۲ مخابرات - بلوک ۳۸ - واحد ۲ شرقی

تلفن: ۲۲۴۴۸۴۱۹ / پست الکترونیک: negahe.moaser94@gmail.com

سرشناسه	: صالحی حاجی آبادی، ابراهیم، ۱۳۵۶.
عنوان و نام پدیدآور	: شهدای نینوا / ابراهیم صالحی حاجی آبادی.
مشخصات نشر	: تهران: نگاه معاصر، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۴۳۷ ص.؛ ۱۴/۵×۲۱/۵ س.
فروست	: شیعه‌شناسی.
شابک	: 978-964-9940-86-1
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.	
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: حسین بن علی (ع)، امام سوم، ۴-۶ق - اصحاب.
موضوع	: Hosayn ibn Ali, Imam III, 625-680 - Companions
موضوع	: واقعه کربلا، ۶۱ق - شهیدان.
موضوع	: Karbala, Battle of, Karbala, Iraq, 680 - Martyrs
موضوع	: عاشورا.
موضوع	: Tenth of Muharram
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۶ ش ۹ ص ۱۸۹ / BP
رده‌بندی دیویی	: ۲۹۷/۳۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۹۸۹۶۲۳

فهرست

۱۷	مقدمه
۲۱	شمار اصحاب امام و شهادت نینوا
۲۲	گزارش اول
۲۵	گزارش دوم
۲۵	گزارش سوم
۲۶	گزارش چهارم
۲۷	گزارش پنجم
۳۳	فصل اول: شهدای بنی هاشم
۳۴	۱. ابوالفضل العباس بن علی
۳۶	ولادت حضرت عباس
۳۷	نقش حضرت عباس <small>علیه السلام</small> در قیام عاشورا
۳۸	آوردن آب از شریعه
۳۹	دو امان نامه برای فرزندان ام البنین
۳۹	امان نامه ی عبدالله بن ابی محل
۳۹	امان نامه ی شمر
۴۰	شب عاشورا
۴۰	نقش حضرت عباس در روز عاشورا

- ۴۰..... آرام کردن به اهل حرم
- ۴۰..... علمدار لشکر
- ۴۱..... نجات برخی از اصحاب
- ۴۱..... تشویق برادران به مبارزه
- ۴۱..... قضیه‌ی ارث بردن حضرت عباس
- ۴۵..... شهادت حضرت عباس
- ۴۶..... سرانگشت قاتل حضرت عباس علیه السلام
- ۴۸..... ۱.۲. ابوبکر بن حسن
- ۵۰..... تعصبی بی جا - استنادی نادرست
- ۵۳..... ۳. ابوبکر بن علی
- ۵۳..... ابوبکر کُنیه‌ی محمد
- ۵۴..... ابوبکر و محمد فرزندان حضرت علی علیه السلام
- ۵۴..... شهادت ابوبکر
- ۵۵..... نکته‌ی پایانی
- ۵۶..... ۴. جعفر بن عقیل بن ابی طالب
- ۵۶..... ۵. جعفر بن علی بن ابی طالب
- ۵۷..... نکته‌ها
- ۵۸..... شهادت جعفر
- ۶۰..... ۶. عبدالرحمن بن عقیل
- ۶۴..... همسر عبدالرحمن
- ۶۴..... ۷. عبدالله بن حسن
- ۶۶..... قول اول
- ۶۷..... قول دوم
- ۶۸..... شبهه
- ۶۹..... سیری در زندگی حضرت سکینه
- ۶۹..... مقبره‌ی سکینه بنت الحسین
- ۷۱..... ۸. عبدالله بن حسین

- ۷۲..... شهادت عبدالله
- ۷۳..... سیری در زندگی ریاب
- ۷۵..... چند نکته
- ۷۵..... نکته اول: امام حسین و طلب آب از دشمن!؟
- ۷۶..... نکته دوم: پاشیدن خون به آسمان
- ۷۸..... نکته سوم: محل دفن عبدالله
- ۷۹..... نکته چهارم: جنگجو بودن عبدالله
- ۷۹..... نکته پنجم: تأسی از کلام طبرانی
- ۸۰..... ۹. عبدالله بن عباس
- ۸۱..... عقیل و سه عبدالله
- ۸۲..... عبدالله اکبر یا اصغر
- ۸۳..... ازدواج عبدالله
- ۸۴..... تأملی در کلام علوی
- ۸۴..... چند نکته
- ۸۵..... ۱۰. عبدالله بن علی بن ابی طالب
- ۸۷..... بیان یک تعارض
- ۸۸..... ۱۱. عبدالله بن مسلم
- ۹۰..... رقیه بنت علی بن ابی طالب
- ۹۰..... سخن عبدالله در شب عاشورا
- ۹۱..... روز عاشورا
- ۹۲..... ۱۲. عثمان بن علی
- ۹۳..... شهادت عثمان
- ۹۴..... ۱۳. علی اکبر
- ۹۶..... نکات پایانی
- ۹۶..... نکته اول: ازدواج علی اکبر
- ۹۸..... نکته دوم: سن علی اکبر
- ۹۹..... نکته سوم: علی اکبر یا اصغر

- ۹۹..... علی اصغر
- ۱۰۲..... علی اکبر
- ۱۰۴..... تأملی در سه علی (اکبر، اوسط و اصغر) امام حسین علیه السلام
- ۱۰۵..... نکته چهارم: محل دفن علی اکبر
- ۱۰۵..... نکته پنجم: روایتی قابل تردید
- ۱۰۵..... ۱۴. عون بن عبدالله بن جعفر
- ۱۰۶..... عون اکبر و اصغر
- ۱۰۸..... نامه عبدالله بن جعفر به سید الشهداء علیه السلام
- ۱۰۹..... شهادت عون
- ۱۰۹..... مقبره‌ی بن عبدالله
- ۱۱۱..... تأملی در گزارشات
- ۱۱۳..... ۱۵. قاسم بن حسن بن علی
- ۱۱۶..... شهادت حضرت قاسم
- ۱۱۷..... دو نکته‌ی پایانی
- ۱۱۸..... ۱۶. محمد بن ابی سعید بن عقیل
- ۱۱۹..... ازدواج محمد
- ۱۲۰..... شهادت محمد
- ۱۲۱..... ۱۷. محمد بن عبدالله بن جعفر
- ۱۲۱..... شهادت محمد
- ۱۲۲..... ۱۸. محمد بن علی (محمد اصغر)
- ۱۶۹..... فصل دوم: شهدای غیر بنی هاشم
- ۱۶۹..... مقدمه
- ۱۶۹..... ۱. ابوالشعثاء کنندی (یزید بن زیاد بن مهاضر)
- ۱۷۰..... برخورد با مالک بن نسیر
- ۱۷۱..... حماسه او در کریلا
- ۱۷۳..... ۲. ابوثمامه صائدی (عمرو بن عبدالله)

- ۱۷۴..... نقش ابو ثمامه در قیام مسلم بن عقیل
- ۱۷۵..... مشاجره با شروترترین مردم
- ۱۷۵..... کشتن پسرعمو
- ۱۷۶..... یادآوری نماز ظهر عاشورا
- ۱۷۶..... تحقیقی در نماز عاشورا
- ۱۷۸..... نکته
- ۱۸۰..... ۳. ام و هب
- ۱۸۱..... ۴. انس بن ابی بکر
- ۱۸۳..... ۵. بدر بن معقل عقیل
- ۱۸۴..... ۶. بریر بن خضیر همدانی
- ۱۸۵..... یک امام به ابن سعد
- ۱۸۶..... بریر در شب عاشورا
- ۱۸۸..... مباحله و شهادت بریر
- ۱۹۰..... نکته‌ها
- ۱۹۲..... ۷. بشیر بن عمرو حضرمی
- ۱۹۴..... ۸. جابر بن حارث سلمانی
- ۱۹۵..... ۹. جنادة بن حارث انصاری
- ۱۹۷..... ۱۰. جندب بن حُجیر کندی
- ۱۹۹..... ۱۱. حبیب بن مظاهر
- ۲۰۳..... داستان حبیب و میثم تمار
- ۲۰۴..... دعوت نامه‌ای برای سید الشهداء علیه السلام
- ۲۰۵..... سخن حبیب در حضور مسلم بن عقیل
- ۲۰۵..... طلب یاری از قبیله‌ی خود
- ۲۰۶..... حبیب در نینوا
- ۲۰۷..... عصر تاسوعا
- ۲۰۸..... صبح عاشورا
- ۲۰۸..... اشتیاق حبیب برای مبارزه

- ۲۰۹..... وصیت مسلم بن عوسجه
- ۲۰۹..... نماز ظهر عاشورا
- ۲۰۹..... شهادت حبیب
- ۲۱۰..... داستان سر قطع شده حبیب
- ۲۱۱..... مقبره حبیب بن مظاهر
- ۲۱۳..... ۱۲. حجاج بن مسروق جعفی
- ۲۱۴..... منزل ذوحُصم
- ۲۱۴..... قصر بنی مقاتل
- ۲۱۵..... شهادت حجاج
- ۲۱۵..... ۱۳. حربین یزید، ریاح
- ۲۱۸..... نسب حربین یزید
- ۲۱۸..... ملاقات با سیدالشمس علیه السلام
- ۲۱۹..... نقش او بعد از شهادت مسلم بن عمار
- ۲۲۰..... منزل ذوحُصم
- ۲۲۳..... منزل عذیب الهجانات
- ۲۲۳..... منزل بیضه
- ۲۲۳..... قصر بنی مقاتل
- ۲۲۴..... حضور در نینوا
- ۲۲۵..... ملحق شدن حرو شهادت او
- ۲۲۹..... روز وقوع عاشورا
- ۲۳۰..... مقبره‌ی حربین یزید
- ۲۳۱..... دیدگاه اول: دفن توسط امام سجاد علیه السلام
- ۲۳۲..... دیدگاه دوم: انتقال پیکر به محل تولد
- ۲۳۳..... بررسی ادله قائلین به انتقال پیکر حرو
- ۲۳۳..... دلیل اول: انتقال جنازه توسط بنی تمیم
- ۲۳۵..... دلیل دوم: نبش قبر توسط شاه اسماعیل
- ۲۳۸..... دلیل سوم: شهرت و عمل مردم

۲۴۰	دیدگاه سوم
۲۴۲	نکته‌ها
۲۴۴	۱۴. حلاس بن عمرو راسبی
۲۴۴	۱۵. حنظلة بن اسعد شبامی
۲۴۶	نکته‌ها
۲۴۷	۱۶. حوی رلای بوذر
۲۵۰	۱۷. زُمیث بن عمرو
۲۵۰	۱۸. زاهر مولای عمر بن حسن
۲۵۳	۱۹. زُهیر بن سُلَیْم ازدی
۲۵۵	۲۰. زهیر بن قین
۲۵۶	فرار از ملاقات با سیدالشهداء
۲۵۸	ذو حُشم
۲۵۸	قصر بنی مُقاتل
۲۵۸	عصر تاسوعا
۲۵۹	شب عاشورا
۲۵۹	حکمت مریضی امام سجاد <small>علیه السلام</small>
۲۶۰	خبر غیبی
۲۶۱	روز عاشورا
۲۶۱	خطبه‌ی زهیر در عاشورا
۲۶۳	دفاع از خیام حرم
۲۶۳	شهادت زهیر
۲۶۴	نکات پایانی
۲۶۶	۲۱. سعد مولای عمرو بن خالد
۲۶۶	عذیب الهجانان
۲۶۷	شهادت سعد
۲۶۷	۲۲. سعید بن عبدالله حنفی
۲۶۸	نقش سعید در قیام عاشورا

- ۲۷۰ استعمال لفظ امیرالمؤمنین
- ۲۷۲ پاسخ سیدالشهداء علیه السلام به نامه کوفیان
- ۲۷۲ شب عاشورا
- ۲۷۳ نماز ظهر عاشورا
- ۲۷۴ ۲۳. سلیمان مولای حسین
- ۲۷۶ ۲۴. سُوید بن عمرو خثعمی
- ۲۷۶ شادان سوید
- ۲۷۷ ۲۵. سیف بن حارث
- ۲۷۸ ۲۶. سیف بن مالک نمیری
- ۲۷۹ ۲۷. شیبب بن عبدالله هاشمی
- ۲۸۰ ۲۸. شوذب مولای شاکر
- ۲۸۱ شهادت شوذب
- ۲۸۲ ۲۹. ضرغامه بن مالک تغلبی
- ۲۸۳ ۳۰. عابس بن ابی شیبب شاکری
- ۲۸۴ نقش عابس در قیام مسلم
- ۲۸۴ پیک مسلم به امام حسین علیه السلام
- ۲۸۴ چند نکته
- ۲۸۶ نقش عابس در روز عاشورا
- ۲۸۷ ۳۱. عامر بن مسلم
- ۲۸۸ پنداری ناصواب
- ۲۸۸ ۳۲. عبدالرحمن بن عبدربه
- ۲۹۰ چند نکته مهم
- ۲۹۱ ۳۳. عبدالرحمن بن عبدالله اریحی
- ۲۹۲ پیک امام حسین علیه السلام و مردم کوفه
- ۲۹۲ شهادت عبدالرحمن
- ۲۹۲ ۳۴. عبدالرحمن بن عزرة غفاری
- ۲۹۳ شهادت عبدالرحمن

- ۲۹۲ ۳۵. عبدالله بن عززه غفاری
- ۲۹۴ شهادت عبدالله
- ۲۹۵ نکات پایانی
- ۲۹۶ ۳۶. عبدالله بن عمیر کلبی
- ۲۹۷ ملحق شدن عبدالله به امام حسین علیه السلام
- ۲۹۹ ۳۷. عبدالله بن بريد بن نبيط
- ۳۰۰ شهادت عبدالله
- ۳۰۰ ۳۸. عبدالله بن بريد بن نبيط
- ۳۰۰ ۳۹. عمّار بن ابي سلاة دالان
- ۳۰۱ نسب و شهادت عمّار دالان
- ۳۰۲ نکات پایانی
- ۳۰۴ ۴۰. عمار بن حسان طائی
- ۳۰۵ ۴۱. عمر بن خالد صیداوی
- ۳۰۶ زمان ملحق شدن ابن خالد
- ۳۰۷ شهادت عمر بن خالد
- ۳۰۸ دو نکته
- ۳۰۹ ۴۲. عمرو بن ضَبِيعَة
- ۳۰۹ ۴۳. عمرو بن قَرظَه
- ۳۱۰ پنداری ناصواب از سال ۶۱ هـ ق
- ۳۱۲ شهادت عمرو
- ۳۱۳ برادری از تبار ستمگران
- ۳۱۳ داستان گندم عراق
- ۳۱۵ تهمتی ناروا به سیدالشهداء علیه السلام
- ۳۱۷ ۴۴. قاسط بن زهير
- ۳۱۸ ۴۵. کنانة بن عتيق
- ۳۱۸ ۴۶. مالک بن عبد بن سريع
- ۳۱۹ شهادت مالک

- ۳۲۰ ۴۷. مُجمَع بن عبدالله عائذی
- ۳۲۱ عذیب الهجانان
- ۳۲۱ شهادت مُجمَع
- ۳۲۲ ۴۸. مسعود بن حجاج
- ۳۲۳ ۴۹. مسلم بن عوسجه
- ۳۲۴ صحابی بودن ابن عوسجه
- ۳۲۵ بیعت گرفتن برای مسلم بن عقیل
- ۳۲۷ بن عوسجه در شب عاشورا
- ۳۲۸ صبح عاشورا
- ۳۲۸ تأملی در گزارشی به شخصیت
- ۳۲۹ شهادت مسلم بن عوسجه
- ۳۳۰ ۵۰. مسلم بن کثیر
- ۳۳۱ ۵۱. مُنجح مولای امام حسین علیه السلام
- ۳۳۲ ۵۲. نافع بن هلال
- ۳۳۵ زمان ملحق شدن به امام حسین علیه السلام
- ۳۳۵ آب آوردن
- ۳۳۷ دفاع از سیدالشهداء علیه السلام
- ۳۳۷ شهادت نافع بن هلال
- ۳۳۸ ۵۳. نُعیم بن عجلان
- ۳۳۹ ۵۴. یزید بن نُبیط عبدی
- ۳۴۰ حرکت به سوی سیدالشهداء علیه السلام
- ۳۴۱ سخن پایانی
- ۴۱۹ □ منابع

مقدمه

قیام سیدالشهداء (ع) در جافشانی که اصحاب وفادار آن حضرت روز عاشورا از خود به نمایش گذاشتند، از آنجا که این بی نظیری ساخت که نامشان بر تارک اعلاى بشریت، عجین با مقاومت و آزادی شده و فداکاری آن گروه اندک، قیام کربلا را به بهترین سنبل برای مقاومت در راه آزادی، تبدیل کرده است! اصحاب سیدالشهداء (ع) دُر دانه های حیاتند.

قوم اذا نودوا لدفع ملامة والقبيل بس مد عس و مکردس
لبسوا القلوب على الدروع و اقبلوا يتهافتون على ذناب الانفس
نصروا الحسين فيا لها من فتية عافوا الحياة و البسوا من سندس

آنان کسانی بودند که وقتی [سیدالشهداء (ع)] ایشان را برای برطرف کردن آبروسختی صدا می زد، در حالی که دشمنان به دو گروه نیزه زن و غیره گروه بندی شده بودند، آنان قلب های خود را همانند لباس، بر زره ها پوشیده و به میدان روی می آوردند؛ گویا برای کشته شدن از هم دیگر سبقت می گرفتند! آن ها حسین (ع) را یاری کردند! او چه عجیب جوانان فداکاری که زندگانی این جهان را نپسندیده و لباس هایی از سندس را برگزیدند.

آری! آنان نیک سرشتانی بودند که خود را از هر قید و بندی رها کرده و با شناخت حق و در راه آزادی، بدون ملاحظات دنیای دون، به مصاف تزویر و ریا رفتند؛ آن ها از ارکان اصلی و تشکیل دهنده ی این قیام عظیم بودند.

فلم تر عینی مثلهم فی زمانهم ولا قبلهم فی الناس اذ انایافع
اشد قرعاً بالسیوف لدی الوغا لاکل من یحیی الدمار مقارع
وقد صبروا الطعن وال ضرب حسرا وقد نازلوا لوان ذلك نافع

از زمانی که جوان بودم، تاکنون چشمم مانند آن‌ها را در میان مردم ندیده! نه در زمانشان و نه در روزگار گذشته! هنگام نبرد، سرسخت‌ترین جنگجو بودند و در شمشیر زدن به شدت هر چه تمام‌تر شمشیر می‌زدند! آری هر کس پناهگاه شد شمشیرزن خواهد بود؛ به راستی آنان در برابر درنیزه و شمشیر عربان و برهنه پایداری کردند و حقاً در انداختن سوار و پیاده از لشکر دشمن کوشیدند، هر چند سودی در پی نداشت.

آری همین گروه ثابت، به گستره‌ی تاریخ چنان پیروزی کسب کردند که حتی تصور آن برای بسیاری از مورخان و انسان‌های آزاده ممکن نباشد. مورخان بزرگ اسلامی هر کدام به بیان بخش‌هایی از فعالیت‌های آن آزاد مردان بسنده کرده‌اند، اما این‌گونه نیست که تمام حوادث و یا تعداد نام شهدای کربلا در یک منبع معتبر کهن جمع‌آوری شده باشد و چنین نیست تمام گزارش‌ها رسیده حقیقت داشته باشد، بلکه باید با تأمل و تحقیق جامع در قیام امام حسین (ع) گزارش‌های صحیح از سقیم تمییز داده شود. با توفقی اندک در میان کتب می‌توان به دست آورد در مجموع شمار شهدای کربلا بیش از چهار صد تن است! همچنین گزارش‌هایی که رسماً منتشر شده در مورد تعداد شهدای کربلا اختلاف نظر دارند. از همین روی و با توجه به اصول و قواعد پژوهش در تاریخ و با انجام تحقیق گسترده در میان کتب کهنی که قبل از قرن پنجم نگاشته شده و نیز با توجه به منابع، تقدم و تعدد آنها ظاهراً شمار شهدای کربلا ۲۰۲ تن است.

از جمله اهداف مهم در نگارش این کتاب پاسخ دادن به این سؤال است: آیا می‌توان در مورد شهدای کربلا گزارش ابو مخنف (۱۵۷ق)، بلاذری (۲۷۹ق)، دینوری (۲۸۲ق)، یعقوبی (۲۸۴ق)، طبری (۳۱۰ق)، طبری شیعی (قرن چهارم)، شیخ مفید (۴۱۳ق)، مسکویه (۴۲۱ق)، فتال (۵۰۸ق)، طبرسی (۵۴۸ق)، خوارزمی (۵۶۸ق)، ابن جوزی (۵۹۷ق)، ابن اثیر (۶۳۰ق)، ابن عدیم (۶۶۰ق)، نویری (۷۳۳ق)، ابن کثیر (۷۷۴ق)، مقریزی (۸۴۵ق) را که تصریح دارند: امام حسین (ع) صبح عاشورا همراه ۷۲

تن برای نبرد راهی میدان شدند! یا گزارش ابومخنف (۱۵۷ق)، بلاذری (۲۹۷ق)، طبری (۳۱۰ق)، مسکویه (۴۲۱ق)، خوارزمی (۵۶۸ق)، ابن اثیر (۶۳۰ق)، ابن حاتم (۶۶۴ق) ابن کثیر (۷۷۴ق)، ابن دمشقی (۸۷۱ق) را که تصریح کرده‌اند: در کربلا ۷۲ تن از اصحاب امام حسین علیه السلام به شهادت رسیدند!

و یا گزارش ابومخنف (۱۵۷ق)، بلاذری (۲۷۹)، دینوری (۲۸۲ق)، طبری (۳۱۰ق)، شیخ مفید (۴۱۳ق)، طبرسی (۵۴۸ق)، خوارزمی (۵۶۸ق)، ابن نما (۶۴۵ق)، ابن عدیم (۶۶۰ق)، ابن حاتم (۶۶۴ق)، ابن کثیر (۷۷۴ق)، ابن دمشقی (۸۷۱ق) و العینی (۸۵۵ق) که تصریح درید: روز عاشورا سرهای اصحاب امام حسین جدا و تعداد ۷۲ سر نزد عیبدالله فرستاد شد^۲ را نادیده گرفت و شمار شهدای کربلا را برخلاف این گزارش‌های فوق به بیست و چهار رساند. ناخیه، زیارت رجبیه، امالی شیخ صدوق، المهلوف، مثير الاحزان، تذكرة المران و ما تل ای مخنف و... هر نامی که در این کتب ذکر شده را به عنوان شهید کربلا ثبت و ضبط نمود؟

در حقیقت این است قصه‌ی پرغصه‌ی تاریخی رادمردان کربلا که بعد از گذشت قرن‌ها، هنوز به صورت منقح، نام و زندگی‌نامه‌ی آن‌ها، مشخص نشده و شهداء از غیر شهداء تمییز داده نشده و بسیاری تنها با تکیه بر یک یا چند منبع بدون در نظر گرفتن اعتبار آن کتاب یا نویسنده‌ی آن، یا تعارض با دیگر کتب کهن یا توجه نکردن به دیگر گزارش‌های تاریخی - در صدد برشمردن نام شهدای کربلا برآمده‌اند، حال آن‌که واقعیت جز این است و برخی از همان‌ها افراد ابن سعد و دشمنان اسل بیت همانند مهاجر بن اوس، کثیر بن عبدالله شعبی، عبدالله بن قیس، ابوالحتوف، بکیر بن حی، جبلة بن عبدالله، عبدالله بن عروة، سلیمان بن عوف حضرمی، مرقع بن ثمامة، یزید بن حصین، یزید بن معقل و یزید بن مغفل نامشان در شمار شهداء ضبط شده یا نام‌های ناآشنای دیگری در زمره‌ی شهدای کربلا ضبط شده است! از همین روی لازم است با استناد به گزارش‌های قابل اعتماد در مورد نام شهدای کربلا، در صدد استخراج اسامی شهدای کربلا برآمد. ظاهراً با توجه به منابع کهن و متعدد شمار شهدای کربلا که در

میدان نبرد به شهادت رسیدند ۷۲ تن بودند که از این میان هجده تن از اهل بیت آن حضرت بودند و ۵۴ تن از غیر بنی هاشم به شهادت رسیدند.

در مورد کتاب پیش روی باید گفت: این کتاب بخشی از پژوهشی است که ثمره‌ی سال‌ها تحقیق و مطالعه در مورد شهادای کربلا بود. پژوهشی که در ابتدا تحت عنوان «بازکاوی شهادای نینوا» در ۱۵۰۰ صفحه تمام شد، اما به خاطر حجم زیادی که داشت تصمیم بر آن شد تا ضمن تفکیک و تقسیم آن، چهار کتاب مجزا از آن استخراج شود. بخش از آن کتاب تحت عنوان «بازخوانی منابعی از عاشورا» به صورت مجزا آماده برای چاپ شد. بخش دیگری از آن، کتاب پیش روی است که به بررسی و بیان نام ۷۲ تن از شهادای کربلا پرداخته است. قسمتی از آن نیز تحت همان عنوان اولیه «بازکاوی شهادای نینوا» باقی ماند. رایج‌ترین حسرت به بیان و بررسی هویت بیش از ۱۵۰ تن از کسانی که ادعا شده در کربلا به شهادت رسیدند پرداخته شده است، افرادی که با تکیه بر منابع ضعیف و بی اعتبار نامشان در شمار شهادای کربلا ضبط شده، حال آنکه نام بسیاری از آنها در شمار اصحاب امام حسین (ع) نشده است. تا جایی که رسد به شهادت آنها در کربلا! هرچند برخی از آنها که نامشان در شمار شهادای کربلا ضبط شده از جمله افراد لشکر ابن سعد بودند که به مرور زمان نامشان در شمار شهادای کربلا گزارش شده است! بخش پایانی کتاب نیز تحت عنوان «اصول و قواعد پژوهش در تاریخ» در حال آماده‌سازی برای چاپ است.

نکته‌ی دیگر که باید به آن توجه داشت اینکه نام این ۷۲ تن با توجه به گزارش‌های متعدد عمدتاً قابل اعتماد استخراج شده است. هرچند در میان کتب کهن و برخی منابع نام افرادی در شمار شهادای کربلا ضبط شده‌اند، اما در آنجا که گزارش ۷۲ اصحاب و ۷۲ شهید و ۷۲ سر را نمی‌توان نادیده گرفت، در این رشته طبق همین گزارش و با توجه به اصول و قواعد پژوهش این ۷۲ نام استخراج شد، اما اینکه حقیقت امر چه باشد یا دیگر افراد جزء شهدا هستند یا خیر، بحث دیگری است که در جای خود باید مطرح و بررسی شود. بلکه اگر بتوان ثابت کرد که ام‌وهب به خاطر آنکه زن بود و نیز عبدالله بن حسن چون کودکی بیش نبود و عبدالله بن حسین (طفل رضیع) که امروزه به علی اصغر مشهور شده، کودکی شیرخواره بود، و نمی‌توان نام آنها را در شمار

اصحاب جنگجو لحاظ کرد و دشمن نیز سراز تن آنها جدا نکرد. در این صورت می توان نام چند تن دیگر را به این تعداد افزود، البته با این فرض اشکالی پیش می آید و آن اینکه اگر از شهدای بنی هاشم دو نام عبدالله حذف شود و به شهدای غیر بنی هاشم اضافه گردد، در این صورت تعداد شهدای بنی هاشم شانزده تن می شود، حال آنکه به تصریح ابومخنف (۱۵۷ق)، ابن سعد (۲۳۰)، دینوری (۲۸۲ق)، طبری (۳۱۰ق)، شیخ مفید (۴۱۳ق) بن ساکر (۵۷۱ق)، ابن جوزی (۵۹۷ق)، ابن اثیر (۶۳۰ق)، ابن نما (۶۴۵ق)، ابن عدیم (۶۶۰ق)، نویری (۷۳۳ق)، صدفی (۷۶۴ق) و ابن صباغ (۸۵۵ق): «امام حسین علیه السلام همراه مجده بن از اهل بیت خود به شهادت رسید» و نمی توان این گزارش که توسط بزرگان از مورخین نیز شاه را نادیده گرفت و شمار شهدای بنی هاشم را شانزده تن ضبط کرد! در هر صورت این گونه بیانات و مسائل باید در جای دیگر مورد بررسی قرار گیرد.

در پایان بر خود لازم می دانم مراتب قدردانی و سپاس خود را از تمام دوستان و سروران عزیزم که در به ثمر نشستن این چند اثر (بازخوانی منابعی از عاشورا، بازکاوی شهدای نینوا، شهدای نینوا و اصول و قواعد پژوهش در تاریخ)، نگارنده را مورد لطف و محبت خود قرار دادند داشته باشم؛ سپاس ویژه نشانی همسر مکرمه ام که در سراء و ضراء تا به ثمر نشستن این آثار همراهیم نمود، و نیز سراز حجج الاسلام والمسلمین آقایان حسنعلی خزائلی، دکتر مجید رضائی دوانی، دکتر محمد رصافی، محمدعلی صالحی، مجتبی پژوهنده و نیز دکتر حجت الله جودی که هر کدام به نحوی نگارنده را در به ثمر نشاندن این اثر یاری کردند و بدون توجه این عزیزان بعید بود بتوان تحقیق پیش روی را با این سبک و سیاق به جامعه علمی تقدیم کرد و نیز سپاس از مدیر محترم نشر نگاه معاصر جناب آقای اکبر قنبری که مساعدت لازم جهت نشر این اثر را فراهم نمود.

شمار اصحاب امام و شهدای نینوا

در مورد اینکه در قیام امام حسین علیه السلام چند تن آن حضرت را همراهی کردند و چند

تن از آنها به شهادت رسیدند، در میان کتب کهن اختلاف نظر وجود دارد و همین گزارش‌های مختلف باعث شده در ضبط نام شهدای کربلا نیز اختلاف پیش بیاید. برای بررسی این موضوع پنج گزارش مشهور طرح و بررسی می‌شود تا در نهایت گزارشی که طبق اصول و قواعد پژوهش اوثق و معتبرترین گزارش‌هاست مشخص شود.

گزارش اول

این گزارش توسط افرادی چون طبری (۳۱۰ق)، عبدالرحمن بن جوزی (۵۹۷ق)، سعد بن جوزی (۶۵۴ق)، المرزی (۷۴۲ق)، ذهبی (۷۴۸ق)، ابن کثیر (۷۷۴ق)، ابن حجر (۵۲ق) نقل شده است و ظاهراً گزارش طبری (۳۱۰ق) اولین منبع در نقل این گزارش است که مسند دیگر کتب نیز قرار گرفته است. طبری به نقل از عمار دهنی به نقل از ابوجعفر نقل کرده: «مر بن ابی‌بکر بعد از ملاقات با سیدالشهداء گفت: قصد کجا را داری؟ آن حضرت فرمود: قصد خوفه امر گفتم: بازگرد که من پشت سرم خیری برای تو ندیدم. امام قصد بازگشت داشت که بر آن مسلم از رفتن سر باز زدند و گفتند: ما باید خون مسلم را طلب کنیم... امام همراه ۴۵ اسب سوار و ۱۰۰ پیاده نظام وارد کربلا شد. در ملاقاتی که بین آن حضرت و عمر بن سعد صورت گرفت، امام به عمر بن سعد گفت: یکی از این سه پیشنهاد مرا قبول کند... یا ران کنی تا نزد یزید بروم... بعد از نامه‌نگاری عمر بن سعد، عبیدالله پیشنهاد حسین را رد پذیرفت و گفت: باید با من بیعت کند. امام از این کار امتناع کرد، از همین روی جنگ رخ داد و تمام اصحاب سیدالشهداء کشته شدند.^۳

لازم به ذکر است ابن‌نما (۶۴۵ق) و ابن طاووس (۶۶۴ق) نیز در گزارش فوق را این‌گونه نقل کرده‌اند: اصحاب سیدالشهداء علیهم‌السلام روز عاشورا ۵ اسب سوار و ۱۰۰ پیاده نظام بودند!^۴ ابن طاووس این مطلب را از قول امام باقر علیه‌السلام نقل کرده است که همان گزارش طبری از عمار دهنی از ابوجعفر است.

در هر صورت طبق این گزارش امام حسین علیه‌السلام همراه ۱۴۵ تن وارد کربلا شد. همان‌گونه که بیان شد: گزارش طبری منبع سایر کتب در نقل این گزارش است؛ گزارشی که از چند جهت قابل تأمل و تردید است! زیرا اولاً: طبری ضمن بیان این گزارش، قول

دیگری - که توسط بسیاری از مورخین نقل شده و در ذیل بیان می‌گردد - را نقل کرده است! گزارشی که در آن تصریح شده: امام حسین همراه ۳۲ اسب سوار و چهل پیاده نظام صبح عاشورا به مصاف دشمن رفتند^۵ و روز عاشورا ۷۲ تن به شهادت رسیدند^۶ و ۷۲ سرازتن جدا و برای ابن زیاد فرستاده شد.^۷ حال از میان این دو گزارش طبری کدام یک را باید ترجیح داد؟ ۱۴۵ تن یا ۷۲ تن را؟! از آنجا که گزارش ۷۲ تن به خاطر تقدم زمانی و تعدد منابع کهنی که قبل از قرن پنجم نگاشته شده، ظاهراً این گزارش بر گزارش ۱۴۵ تن ترجیح دارد.

ثانیاً: طبری در گزارش فوق نقل کرده: بعد از ملاقات حربن یزید با امام حسین علیه السلام، حربه آن حضرت دست به سرت کوفه حرکت نکند و بازگردد!

این در حالی است که وقتی امام حسین علیه السلام از شهادت مسلم مطلع و قصد بازگشتن داشت، حربه شدت از این کار ممانعت به عمل آورد. بزرگانی از مورخین از جمله ابومخنف (۱۵۷ق)، ابن سعد (۲۳۰ق)، طبری (۳۱۰ق) طبق یک گزارش، ابن اعثم (۳۱۴ق)، شیخ مفید (۴۱۳ق)، مسکویه (۴۰۰ق)، فتال (۵۰۸ق)، طبرسی (۵۴۸ق)، ابن شهر آشوب (۵۸۸ق)، ابن جوزی (۵۹۷ق)، ابن اثیر (۶۳۰ق)، ابن طاووس (۶۶۴ق)، ابی الفداء (۷۳۲ق)، النوبری (۷۳۳ق)، ابن کثیر (۷۷۴ق) همه یک نقل قول، تصریح دارند: در منزل ذوحسم، وقتی امام از بیعت شکنی کوفیان مطلع شد قصد بازگشت داشت، حر ممانعت کرد و گفت: تو را ترک نخواهیم کرد تا بر عییدالله بن زیاد وارد شوی...^۸ یا ابومخنف (۱۵۷ق)، طبری (۳۱۰ق)، شیخ مفید (۴۱۳ق)، فتال (۵۰۸ق)، طبرسی (۵۴۸ق)، ابن اثیر (۶۳۰ق) نقل کردند: سیدالشهداء بعد از آنکه نماز صبح را در قصر بنی مقاتل خواند، با شتاب یاران خود را به جانب چپ برد و قصد متفرق کردن آنها را داشت! اما حر مانع متفرق شدن آنها می‌شد! امام حسین علیه السلام نیز او را به عقب بازگرداند و چون آنها را به سوی کوفه می‌کشید، مقاومت می‌کردند و راه دیگری را پیش می‌گرفتند! این کشاکش ادامه داشت تا اینکه به نینوا رسیدند.^۹ بنابراین اینکه طبری در گزارش فوق بیان کرد: حربن یزید به امام پیشنهاد بازگشت را داد نادرست است!

ثالثاً: چگونه قابل قبول است اصحاب امام حسین علیه السلام که از بهترین‌ها بودند،^{۱۰} در

آن شرایط حاد و حساس مقابل نظر و عمل سیدالشهداء علیه السلام مقاومت کرده و اعمال نظر کنند و اینکه برای طلب خون مسلم حاضر به بازگشت نیستند؟! وانگهی در صورتی که حربه آن‌ها اجازه‌ی بازگشت داده بود و برادران مسلم نپذیرند، امام حسین علیه السلام کسی نبود که در برابر نظر برادران مسلم سر فرود آورد!

همان‌گونه که وقتی بزرگان و سیاست‌مداران آن روزگار حضرت را از رفتن به کوفه برحذر داشتند، آن حضرت به خاطر دعوت‌نامه‌ی کوفیان و اینکه آن‌ها از وی دفاع می‌کردند با همی کوفه شد و به نظر دیگر بزرگان که بیشتر آن‌ها از صحابه‌ی پیامبر بودند اعتنائی نکرد تا چه رسد به خاطر تمرد فرزندان مسلم که به خاطر آن جان خود و کاروان را به خطر بیندازد!

رابعاً: در این گزارش عمار دهنی به نقل از ابوجعفر که ظاهراً همان امام باقر علیه السلام است - همان‌گونه که ابن طایرس در بخشی از گزارش عمار دهنی را به نقل از امام باقر علیه السلام روایت کرده -^{۱۱} امام حسین علیه السلام از ابن سعد درخواست کرد «به او اجازه دهد نزد یزید رفته و با او بیعت کند!» حال آنکه اساس این مطلب و ملاقات با ابن سعد و قضیه‌ی بیعت با یزید نادرست و تهمتی بیش نیست که مفصل آن بیان می‌گردد.^{۱۲}

خامساً: در روایت عمار دهنی بیان شده: در لشکر امام حسین ۴۵ اسب سوار حضور داشتند! حال آنکه به تصریح ابومخنف (۱۵۱ ق)، بلاذری (۲۷۹ ق)، دینوری (۲۸۲ ق)، یعقوبی (۲۸۴ ق)، طبری (۳۱۰ ق) طبق یک گزارش، طبری شیعی (قرن چهارم)، شیخ مفید (۴۱۳ ق)، مسکویه (۴۲۱ ق)، فتال (۴۸۱ ق)، طبرسی (۵۴۸ ق)، خوارزمی (۵۶۸ ق)، ابن جوزی (۵۹۷ ق)، ابن اثیر (۶۳۰ ق)، ابن کثیر (۶۶۰ ق)، نویری (۷۳۳ ق)، ابن کثیر (۷۷۴ ق)، مقریزی (۸۴۵ ق) تصریح دارند: در لشکر امام حسین ۳۲ اسب سوار حضور داشتند!^{۱۳} نه ۴۵ اسب سوار! در این‌گونه موارد طبیعتاً گزارش ۳۲ اسب سوار به خاطر تقدم و تعدد منابع، ارجح و اوثق از گزارش ۴۵ اسب سوار است.

با توجه به این اشکالاتی که به نقل عمار دهنی وارد است نمی‌توان آن را پذیرفت و قائل شد: اصحاب امام حسین ۱۴۵ تن بودند که در کربلا به شهادت رسیدند!^{۱۴} بنابراین این گزارش نادرست و قابل استناد نیست.